

retiyile kendi oluşunu gerçekleştirmeye çalışır.

Bu çalışma, uzun zamandan beri susan, tahammül eden, kayıtsız şart-sız her şeyini veren Türk kadınının Tanzimat'ın getirdiği serbestlik orta-

munda kazandığı değişim ve bilinç-lenme sürecinin estetik forma dönüşümünü açıklayan, görünenin arkasında kalanları yorumlamaya özen gösteren ufuk açıcı bir eserdir.

Sema Özher Koç*

Tanpınar Şiirinin Kaynakları Üzerine Bir Araştırma: Zamana Düşen Çılgılık**

Tanpınar gibi sanatın hemen hemen bütün dallarında derin birikim sahibi bir sanatçının şiirinin kaynaklarını ortaya çıkarmak oldukça geniş bir alanı ihtiva eden yorucu bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. *Zamana Düşen Çılgılık*'ı elimize aldığımızda bu yorucu çalışmanın alanlarını daha net bir şekilde görmemiz mümkün. Felsefeden mitolojiye, resimden musikiye, Fransız şiirinin klasiklerinden Divan şiirine Tanpınar'ın geniş bilgi sahasını şiiri üzerinde bütün yönleriyle görünür hâle getirmeye gayret gösteren ve bunu büyük bir titizlikle başaran bir çalışma bu.

Prof. Dr. Ali İhsan Kolcu, akademik bir dikkatle ele aldığı eserinin kuramsal boyutunu epistemoloji kavramı çerçevesinde inşa etmektedir. Epistemoloji, bilginin kaynağını ve doğruluğunu inceleyen bir felsefe dalıdır. Bu doğrultuda Tanpınar'ın şiirine kaynaklık eden bilgi alanları incelenmiştir.

Eser, giriş bölümü dışında üç bölümden oluşmaktadır. Girişte yazar, eserinin kuramsal çerçevesini oluş-

turmaya çalışmıştır. Metinlerarası ilişkiler üzerinde duran yazar, giriş bölümünde Tanpınar'ın özellikle iki yönü üzerinde durmuştur. Birincisi, Tanpınar ile Yahya Kemal arasındaki ilişkidir. Babalık figürünün sanatçının kendi sanat anlayışını oluştururken örnek aldığı kişiyi sembolize ettiğini belirten Kolcu, Tanpınar'ın kendine "üstat-baba" olarak benimsediği Yahya Kemal'i bir türlü ölüremediğini, şiiriyle hep onun gölgesinde kaldığını örnekleriyle izah etmektedir. Bu bölümde, Freud'dan da yola çıkarak "baba katilliliğinin" bir sanatçı için kendini gerçekleştirmede ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu ve bu durumun Tanpınar şiirindeki yansımalarını farklı bir bakış açısıyla takip ederiz. Giriş bölümünün üzerinde durulan ikinci önemli hususu, 1921-1923 yılları arasında Yahya Kemal'in önderliğinde yayımlanan *Dergâh* mecmuasının Tanpınar'ın oluşumu üzerindeki etkileridir. Ali İhsan Kolcu, *Dergâh* etrafında şekillenen edebiyat ortamında Tanpınar'ın durumunu Yunan

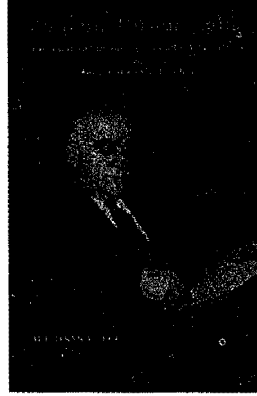
* Yrd. Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

** Ali İhsan Kolcu, *Tanpınar'ın Şiirinin Epistemolojik Temelleri Tanpınar'ın Şiir Estetiği*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2008, 288 s.

felsefesinin mitolojik kahramarı İkaros'a benzeterek açıklamaktadır. Kolcu'ya göre *Dergâh* mecmuası bir şiir labirentidir ve Tanpınar burada "İkaros gibi kendi kanatlarıyla kurtulup yükselmenin çabasını" (s. 45) vermiştir. Ancak bu çaba bir trajedi ile neticelenir. Baba konumundaki Yahya Kemal genç İkaros'a (Tanpınar) uçması için gerekli olan kanatları vermeyecektir.

Tanpınar'ın kanatlanıp uçmamasındaki tek sebep aslında Yahya Kemal'in bu tavrı değildir. Kolcu, eserin birinci bölümünde bu düşüncenin üzerinde durur ve Tanpınar'ın yoğun bir yaratma sıkıntısı içinde olduğunu betimlemeye çalışır. Şiiri, ilham ve çalışmanın birleşmesi neticesinde ortaya çıkan bir estetik yaratma olarak düşündüğümüzde Tanpınar'ın şiir için sürekli çalıştığını; ancak şiirini tamamlamak için gerekli olan "esin"e bir türlü ulaşamadığını söylemek mümkündür. Kolcu, eserinin birinci bölümünde Tanpınar'ın bu yönü üzerinde durmakta ve Tanpınar'ın sanatını özetler nitelikte; "*Tanpınar şiirde arayan, nesirde bulan adamdır.*" (s. 58) ifadesini kullanmaktadır. Tanpınar'ın kişiliği ile de ilgili önemli ayrıntıların sunulduğu bu bölümde özellikle Tanpınar'ın Yunan mitolojisindeki Sisypos ve Orpheus gibi kahramanlarla özdeşleştirilerek anlatıldığı satırlar eserin orijinalitesini ortaya koymaktadır.

İkinci bölüm, Tanpınar şiirinin ana kaynakları üzerine yapılan arkeolojik kazıları içermektedir. Kolcu bu bölümde Tanpınar şiirinin kaynaklarını belli başlı bazı başlıklar altında vermektedir. Öncelikle şahıslar üzerinde durur. Ahmet Hâşim, Yahya Kemal ve Fransız şairle-

rinden Baudelaire, Nerval, Verlaine, Valery ve Mallarmé. Bunun yanı sıra toplu olarak ilk defa bu eserde ele alınan Tanpınar şiirine bir kaynak olarak mitolojinin ve Divan şiirinin etkisinin boyutları gözler önüne serilmiştir. Kolcu'ya göre Ahmet Hâşim, "*Tanpınar şiirinde ilk adımı temsil*" (s. 83) etmektedir. Yahya Kemal ise "*Tanpınar'ın şiirinde bir merkez*" (s. 83)dir. Tanpınar'ın özellikle ilk şiirlerinde Ahmet Hâşim'in etkisi görülür ve bu etki kelime dağarcığı ile sınırlıdır. Yahya Kemal'in Tanpınar şiirindeki etkisinin boyutlarını ise yazar geniş bir alana yayar. Kolcu'ya göre Tanpınar, "*eşya ve hadiselerle bakış tarzını*" (s. 114) Yahya Kemal'den almıştır. Ortak etkileşim alanı oluşturan bu bakış tarzındaki benzerlik özellikle mekân ve tarih boyutuyla tezahür eder. "Bursa'da Zaman" şiiri ile "Süleymaniye'de Bayram Sabahı" şiiri arasında yapılan mukayeseli inceleme bu tespitin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

Tanpınar şiirindeki Fransız renkleri bu çalışmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kolcu, Fransız şairlerinin hangilerinin, ne düzeyde Tanpınar'ı etkilediğini tek tek

gözler önüne sermiştir. Baudelaire, Kolcu'ya göre Tanpınar şiirinde bir heyecanın adıdır. Yazarın verdiği örnekler, Tanpınar'ın Baudelaire'den sadece etkilenmediğini göstermektedir. Şairin Baudelaire'den kesip biçerek oluşturduğu mısralar mevcuttur. Nerval, özellikle *Rüya ve Yaşam* isimli eseriyle Tanpınar'ı etkilemiştir. Tanpınar, rüya estetiğini kurarken Nerval'in etkisinde kalmıştır. Verlaine, düzen ve uyum kavramlarının şiiri oluşturmadaki önemini kavraması yönüyle Tanpınar'ı etkilemiştir. Paul Valery ise Kolcu'ya göre Yahya Kemal'den sonra Tanpınar üzerinde en çok etkili olan isimdir. Tanpınar özellikle poetikasının iskeletini kurarken Valery'nin etkisi altında kalmıştır. Mallarmé ise kelime işçiliği noktasında Tanpınar'da yeni ufuklar açmıştır. Tanpınar'ın özellikle mısra düzeni kaygısı Mallarmé'den gelir. Mitoloji ve Divan şiiri Tanpınar şiirinin diğer kaynaklarıdır.

Eserin üçüncü bölümü Tanpınar'ın şiir estetiğine ayrılmıştır. Ali İhsan Kolcu bu bölümde Tanpınar'ın şiir estetiğinin temelini oluşturan üç unsura ağırlık vermiştir: Rüya, zaman, musiki. Rüya estetiğinin oluşumunda daha önce de belirtildiği gibi Nerval'in *Rüya ve Yaşam* isimli eserinin önemli tesiri bulunmaktadır. Eserde bu tesirin boyutları gösterilmiştir. Ayrıca bu kısımda 'aura' kavramı üzerinde durulmuştur. Walter Benjamin tarafından geliştirilen aura kavramı eşya ile şairin bakış ortamının rüya düzeyinde ne gibi durumlar oluştur-

duğu ile ilgilidir. Zaman estetiğinin incelenmesinde Bergson'un zaman kuramının Tanpınar şiirindeki yansımaları üzerinde durulmaktadır. Birçok yerde sadece zikredilip geçilen bu konu Kolcu'nun eserinde oldukça ayrıntılı bilgilerle gözler önüne serilmektedir. Bergson'un felsefesinin bir yansıması olarak Tanpınar'ın "Zaman Kırıntıları" şiiri de ayrıca tahlil edilmiştir. Musiki, resim, mısra ve kelime işçiliği gibi konular Tanpınar'ın şiir estetiğini oluştururken ne kadar dikkatli bir ruha sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Zamana Düşen Çılgılık, şair Tanpınar'ı bir bütün olarak tanıma açısından önemli ve faydalı bilgiler içermektedir. Eserin en güzel yönlerinden biri de birçok akademik çalışmada hissedilen sıkıcı üslubu ortadan kaldırmasıdır. Akıcı bir eser *Zamana Düşen Çılgılık*. Bu yönüyle de birçok emsalinden ayrılıyor. Ancak Kolcu'nun Tanpınar'ın yayımlanan günlükleri ışığında bazı bilgileri yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Tanpınar'ın günlüklerinde yer alan Yahya Kemal ile ilgili olumsuz yargıları, Kolcu'nun "Talebenin üstadına, evladın babasına bu denli bağlılığı onun kendi kişiliğini bulmasını geciktirdiği düşünülebilir. Fakat onun bunu bir mesele hâline getirdiğine dair bir iki küçük anekdotta kendisini gösteren ipucundan başka sızlanması yoktur." (s. 104) gibi cümleler üzerinde tekrar düşünmesini gerekli kılmaktadır.

Mehmet Yılmaz*

* Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili Öğretmeni.